Zalai Károly

Julien Torma kirándul

1933. február 17. volt. Julien Torma egy kocsmaasztalnál ült Ventben, előtte söröskorsó, kezében pálinkáspohár. Mindkettőből már a sokadikat itta. De ahelyett, hogy a fejét a jól ismert és oly nagyon várt kábulat töltötte volna meg, egyre tisztábban és egyre elégedetlenebbül látta a helyzetét. Mit is remélt, amikor elfogadta ezt a házitanítói állást ebben a világvégi osztrák faluban. Elsősorban, vallotta be magának, a neve csábította el. Vent franciául ugyanis szelet jelentett. Így amikor meghallotta, hogy itt kaphat állást, azon nyomban szürreális képek sora kezdett táncolni a szeme előtt. Elsőként arra gondolt, hogy Ventből, a szelek szárnyán pillanatok alatt bárhova elrepülhet. Ezen kívül azt remélte, hogy e városkában a folytonosan fúvó szél révén minden mozog: a fák levelei, a szárítókötélen lógó ruhák, a templom harangja, az ablakokban a függönyök; hullámzik a fű, vidáman muzsikálva ki-be csapódik a házak ajtaja, így talán soha nem telepedhet az itt élőkre a nyomasztó monotónia. Mindezeken fölül még abban is bízott, fogalma sem volt, miért, hogy Ventben olyan kaput lel majd, amely egy rejtélyes világra nyílik. Ám amikor megpillantotta az álmos hegyi település templomtornyát, a körülötte szundikáló tetőket, és a lustán pöfékelő kéményeket, azonnal rádöbbent, hogy csalóka álomban hitt, amikor idáig utazott. Elképzelte, hogy itt tölti a tavaszt, a rövidke nyarat, és a még rövidebb ősz után beköszöntő végtelennek tűnő, komor telet is, és erre a gondolatra azonnal elborzadt. Mert szinte biztos volt már abban, hogy itt soha semmi váratlan vagy érdekes nem történnék vele. Pár hét után majd előre köszön neki a postás, megemeli kalapját a jegyző, ismeri a nevét a fogadós, a pékbolt eladónője, hajnalban tehénkolompokra ébred, tudja, hogy a falu néhány utcácskájában, milyen illatok csapják meg vasárnap délelőtt az orrát, közismert lesz, hogy ő Müllerék házitanítója, s esetleg azt is sejtik, hogy szíve nagyot dobban, ha reggelente megpillantja az ebédlőn átsuhanó, karcsú Frau Müller pongyolás alakját. Majd mulatságokra hívják, és ha nem megy el, azt kezdik terjeszteni róla, hogy ez a francia lenézi őket. Mire olyan büszke, morogják majd a háta mögött, és ha meglátják, amikor délutánonként sétára indul, majd gúnyosan mustrálgatják kopott ruháját, ócska a cipőjét, s kinevetik, hogy egy tisztességes „h”-át sem tud kiejteni. Talán csúfolni fogják a helybéli gyerekek, akiknek biztosan pirospozsgás az arca, novemberig rövidnadrágban járnak, úgy másznak sziklákra, mint a gyík, tehenet fejnek, birkát herélnek, tízévesen mutálni kezd a hangjuk és kiserken a bajuszuk.

Torma rendelt még egy snapszot, s bár titkolni próbálta, őrült módon hiányozni kezdett neki Párizs. Micsoda barom volt, hogy megint hitt az ábrándjainak. Ez volt vele mindig a baj. A képzelete irányította, az illúzió fontosabb volt számára, mint a tények. Nem, ez így mégsem volt igaz. A tényekről mindig tudott, de abban reménykedett, hogy egyszer majd háttérbe szorulnak, és a kaland, a váratlan, az irracionális fog diadalt aratni: vagyis eljő egy olyan pillanat, amikor a kétszer kettő nem négy lesz, hanem almásrétes; kiskutya, kávédaráló, vagy valami egészen más. Ő kizárólag az ismeretlenhez és megmagyarázhatatlanhoz vonzódott, ezért aztán már percek óta szerelmes volt a csaposlány mutatóujjába, a bal füle mögé rejtett hajtincsébe, és a blúzán fityegő egyik piros gombba. S bár még egyszer sem hallotta beszélni, megsejtette, ha itt maradna Ventben, mély, rekedtes hangja lenne a végzete. A februári nap éles sugara ekkor bekandikált a kocsmaablakon, s megérintette az álmodozásba merült Torma vállát. Elhúzta a függönyt, és kikukucskált. A völgy egyik oldalán, pár ezer méter magasan, szürke sziklák sora hullámzott, peremét narancsos, ibolyaszínűre festette a délutáni ragyogás. A másik oldalon viszont olyan komor sötétség telepedett a tájra, mintha ott már beköszöntött volna az éjszaka. Félelmetes, ugyanakkor csalogató volt a látvány. Úgy gondolta, mielőtt végleg hátat fordít ennek a szerencsétlen falunak, tesz még egy sétát odakint. A Venter Ache mentén indult el az úton, amelyet, ameddig a szem ellátott, hamuval szórtak föl. A patak fémes hanggal csobogott a gömbölyű sziklák között, melyek csúcsára hósapka fagyott. Mínusz öt–hat fok lehetett, az évszakhoz képest viszonylag meleg idő, bár Torma sejtette, hogy minden bizonnyal a snapszok is jótékonyan fűtik a testét a télikabát és a kucsma alatt, amit egy párizsi ócskásnál szerzett be az utazás előtt. Ahogy lépegetett, újra eszébe jutott, hogyha hazamegy, akkor végre belekezd a könyvbe, a világ legjobb könyvébe. És bár még egy sor sem készült el belőle, biztos volt abban, hogy egyszer meg fogja írni. Hirtelen megállt, hátranézett, és hosszasan figyelte az árnyékát, amint a sötét sziluett őt bámulja. Arra gondolt, hogy neki van a világon a legszebb árnyéka. Integetett, s az árnyék visszaintegetett neki. Továbbsétált, és a patakon átívelő hídhoz ért. Úgy döntött, átmegy rajta. Mehetett volna tovább egyenesen, de most jobbra ment, át a hídon. A közepén megállt és lenézett. Hihetetlenül érdekesnek tartotta, hogy mindig pont az történik, amit akar. Mi lenne, ha nem engedelmeskedne saját akaratának!? Alatta a patak csobogott, a végtelenből a végtelenbe tartva. Itt találkoztak. Ő fent áll, a végtelen meg alatta húzódik. De fölötte is az van. Erre nem is szabad gondolnia, gondolta, mert elbizonytalanodik, esetleg magába szippantja ez a veszélyes táguló végtelen térség. A patak másik partján két ismeretlen férfi jött vele

szemben. Pontosabban, döbbent rá, valójában ismeri már őket, hisz épp most találkoztak. Mindkettőnek pontosan emlékezett az arcára. Ha netán a következő sarok után újból szembe jönnének, már jó előre tudná, hogy baloldali bajszos lesz, fekete szemmel és szúrós a pillantással, s majdnem olyan magas, mint ő. A másik viszont kisebb, kövér, vörös hajú, borvirágos orrú, szakállás és sántít. Ezer közül megismerné őket. Mi lenne, gondolta, ha most kis kerülőt téve, megkerülne néhány házat, s megint szembe menne velük, s ezt megismételné párszor. Micsoda jó hecc lenne! Látta is magát, amint elébük toppan, de akkor meg az a kérdés jutott eszébe, ki az, akit ott a két férfi előtt lát, és ki az, aki meg ezen gondolkodik? Mindegyik ő volt! De hát akkor, ki nevezheti magát „én"-nek? Egész életében az volt az érzése, hogy legalább ketten lakoznak benne. Az „ő" és az „én", ráadásul gyakorta többes számban gondolt magára. Ráadásul, mindezeken fölül, két ellentétes pólus között ingadozott mindig a lelke. A neve volt az első számú bizonyíték minderre. Az egyik anagramma a „Morta", a halállal, a másik viszont az „Amort" a szerelemmel kötötte össze. Ezen megint töprengett egy kicsit, amikor a tekintete egy fenyőfára esett, s rácsodálkozott. Olyan volt, mint a többi, de mégsem. Hiszen a többinél nem állt meg, ezzel viszont nyilván valami titkos dolog kapcsolta össze. Ezt is megfejti majd egyszer, határozta el azon nyomban. Jó estét, kedves fa, mondta hangosan, de franciául, s megemelte a kucsmáját. Örülök, hogy találkoztunk, Torma a nevem. Továbbment, s arra gondolt, hogy ezt a jelenetet is meg kell majd írni abban a bizonyos könyvben. Az is eszébe jutott, hogy miközben ír, az az egyik idő, amikor meg megy, az meg egy másik. Amidőn leírja jelen időben, hogy „megyek", igazából hazudik, hiszen ír. Na most akkor, mi az igazság? A templomon túl egy olyan házat látott, ami megborzongatta valamiképp. Hirtelen a Marseilleise jutott eszébe. Allons enfant de la patrie, üvöltötte, és közben úgy masírozott, mint egy katona. És már nem gondolt se a templomra, se a hídra, mert úgy érezte, hogy az egyik sarok mögött ellenség lapul és rá vár. Fegyverbe, ordította, s képzeletbeli puskáját előre szegezve rohant pár métert. Egy kerítéséhez érkezett, amely az útját állta. Úr Isten, gondolta, ez a kerítés itt ácsorog évtizedek óta, és senki sem veszi észre. Megállt gondosan megnézte, és békítően meg is simogatta. Közben elsiklott mellette egy szán. A kocsis megemelte a kalapját, és valamit rikkantott neki, de Torma nem értette. Azonnal elképzelte, hogy ő ül a bakon. Lezserül hátradőlt, pattogtatta az ostorát, hazaérkezve kitárta a kaput, s beállt az udvarra. Érezte magában az ismerős mozdulatokat és az elégedettséget. Leugrott a bakról, s enyhén görnyedt tartással elindult a ház, a háza fele. Odahaza asszony és két gyerek várta. Majd kikérdezi a leckét tőlük, de

előbb vacsorázik, mert éhes. Reggel elindult, most meg hazaérkezett. Nem evett közben, így aztán elfáradt. Nehéz nap állt mögötte. Sajnálta is magát egy picit. Tulajdonképpen hátborzongató, jutott eszébe. Előbb még a kocsmában volt, aztán meg egyszerűen kijött onnan, s most egy falusi házban tesz-vesz, gyermekei és asszonya társaságában. Ekkor átment az utca másik oldalára, és közben úgy érezte magát, mintha ő már nem ő lenne. Jöjjön már egy kutya, kiáltotta. Vagy egy kínai szeszcsempész. A cipőjéről fogom fölismerni! Hamarjában elhatározta, hogy Párizsban értekezést fog írni a lengyel politikai helyzetről meg a tömegekről, miként változik a magatartásuk fagylaltnyalogatás közben. Aztán fájdalmasan eszébe jutott, hogy még sohasem indult futóversenyen. Váratlanul egy uszályt pillantott meg maga előtt fönn a szürke égen, s Torma egyszeriben uszályvezető lett. Balra húzott, mert jött vele szemben egy kisebb hajó. Sétahajó. A vízen sétált. Tényleg látta. Távolabb egy csinos lány várakozott a metrómegállóban. Micsoda lábai voltak! Tormának hevesen dobogni kezdett a szíve. Úgy döntött, egy egész oldalt fog szentelni neki a könyvében. Közben megérkezett szülőháza elé Combrai-ban. Egy pillanatra látta a falon a márványtáblát, amin az állt, hogy ebben a házban élt és alkotott Julien Torma, a világ legjobb könyvének a szerzője. Ezután beszállt az állomásra befutó metrókocsiba, ahol rengeteg utas vette körbe. Valamennyit látta: a ráncaikat, szemüket, a sok orrot, szakállt, a szeplőket, egy pattanást, sárga bajuszt, csomagokat. A le- és fölszállókat. Odahajolt egy kalapos dámához, aki úgy állt mellette, mintha nyársra húzták volna, s rendkívül udvariasan megkérdezte tőle, mi a véleménye az orális szeretkezésről? És előfordult-e már, hogy közben bedugult a jobb füle? Hirtelen nagyon öregnek érezte magát, nyolcvan fölött járt már, átölelte a mellette álló fiatalembert, és azt mondta neki: élj helyettem is, fiam! Elhatározta, ha hazaér, címet ad a művének, a világ legjobb regényének, ezen kívül ki kell találni a könyv befejezését, mert az a legfontosabb. És közben gyönyörű mondatok jutottak eszébe, mint például: *A felhők alacsonyan, gyorsan siklottak, s akár a füst, hamarosan elfátyolozták a napot. Körben finom, cirmos szellő lengedezett, csupa illat, s vágyat ébresztett valami kimondhatatlan iránt. Különös érzés lepte meg… először érezte a messzeségek szakadékát, az égbolt lélegzését, és roppant nagyságát. Úgy érezte, az élet, mely addig villásan ágazott szét ellentétekre, most egybetorkollik megint, egyetlen folyammá, melynek magasabb rendű, feloldó hatalma van. A fák között úgy hömpölygött a csönd, akár a patak, elárasztott mindent. Az ég közepén valami pára, csillagporból lehetett, enyhe világot árasztott az ösvényre. Fenn, az ünneplő égbolton, sokáig csavargott egy tétlen felhő. Aztán mintha barlangból jönne, zöldes csillogással leszállt az este. Fölnézett az égre. Egyszerre az volt az érzése, hogy ő maga lebeg odafent a csillagok között.*

Olyan közel volt hozzájuk, hogy fényük szinte fölemelte őt. Nem lehet megkülönböztetni az eget és a földet, valamiképp légüres térbe került, lebegni kezdett, már nem a földön állt, hanem egy másik térben, és belső képeire meredt visszafojtott lélegzettel, olyan tökéletes nyugalomban, hogy szinte álomnak érezte az egészet. Mindenből valami borzongás áradt, valami lázas, sürgető indíttatás a beteljesülésre a közeledő vég előtt, ami nélkül az élet értelmét veszítené. Egy pillanatra átérezte a létezés káprázatos, áttetsző bizonyosságát, és közben maga mögött hagyta a falu utolsó házikóját. Innen már meredeken vitt fölfelé a behavazott út. Megállt, mert egy szelet marcipántorta jutott eszébe. Két napja egy bécsi kávézóban látta. Egy nő rendelte, aki elegáns mozdulatokkal egy hófehér csészében kávét kavargatott. Azokban a pillanatokban Torma úgy érezte, hogy ő ez a lány. Kiitta a poharát, megette a süteményt, fizetett, fölállt, s az utcára lépett. Odakint elment maga mellett, és nagyon tetszett magának. Azóta e lányként járja a világot, de nem árulta el senkinek. Már nagyon hideg volt. De Torma nem fordult vissza, pedig az út csúszott, és egyre járhatatlanabb lett. Tudta, hogy odafent más lesz. Mert ott várja Giordano Bruno; őt, Julia Tormát, a kis bécsi varrónőt. Két hete ismerkedtek meg egy kávézóban, s azonnal őrült módon egymásba szerettek. Ám aztán elrabolta tőle a férfit az inkvizíció. De most odamegy a máglyához, s együtt fognak elégni; egészen pontosan: egymásba olvadnak. Arra gondolt az úton fölfelé botorkálva a korom sötétben, hogy ez az igazi szerelem; ezért érdemes élni, és meghalni. Csak rátaláljon odafent! De nincs kizárva, hogy elkerülik egymást.